

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ФИЗИКА-ТЕХНИКА ФАКУЛЬТЕТИ
5140901-КАСБ ТАЪЛИМИ (ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ СОҲА)
ЙЎНАЛИШИ 202-ГУРУҲ ТАЛАБАСИ**

**ТУРҒУНОВ АКМАЛНИНГ
МАКРОИҚТИСОДИЁТ ФАНИДАН ЁЗГАН**

РЕФЕРАТИ

**Мавзу: Ўзбекистон-Германия: ижтимоий-иқтисодий
ҳамкорликдан сиёсий муштараклик сари**

Қабул қилди:

катта ўқитувчи Ҳ.Ибрахимов

Наманган-2010 йил

Мустақилликнинг дастлабки йиллариданоқ Ўзбекистоннинг Европа минтақаси, жумладан, Европа Иттифоқи ҳамда унга аъзо мамлакатлар билан мустаҳкам, ўзаро тенг манфаатларга асосланган ҳамкорлик муносабатларини йўлга қўйиш, уни изчил ривожлантириб бориш мамлакатимиз ташқи сиёсатининг ўзак йўналишларидан бирини ташкил этиб келмоқда. Бу борада айниқса, Австрия, Буюк Британия, Германия, Испания, Италия, Франция каби нафақат минтақа, балки, дунё сиёсий майдонида, ижтимоий-иқтисодий ҳамкорлик ҳамда глобал хавфсизлик тизимида ўзига хос етакчи мавқега эга мамлакатлар билан яқин шерикчилик муносабатларига катта эътибор қаратилиб келинаётганлиги кўпчиликка яхши маълум.

Ўзбекистоннинг мазкур минтақа мамлакатлари орасида айниқса Германия Федератив Республикаси билан муносабатлари нисбатан кенгқамровлиги билан ажралиб туради. Тез кунларда Германия Федератив Республикасининг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигини тан олганлигига 18 йил тўлади. 1991 йилнинг 31 декабрь куни Германия Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигини расман тан олди, 1992 йилнинг 6 мартига келиб эса, икки мамлакат ўртасида дипломатик алоқалар ўрнатилди. Ўзбекистоннинг Ғарбий Европадаги биринчи элчихонаси 1993 йилда айнан Германияда, Бонн шаҳрида очилганлиги ҳам бунинг ўзига хос исботидир. Ўтган йиллар давомида мамлакатимиз Президенти Ислом Каримовнинг 1993, 1995 ва 2001 йиллардаги Германияга, Германия Президенти Р.Герцогнинг 1995 йилда, Канцлер Г.Шрёдернинг 2002 йил ҳамда 2004 йилдаги Ўзбекистонга қилган олий даражадаги ташрифлари икки мамлакат ўртасидаги муносабатларни изчил ривожлантириш учун мустаҳкам замин яратди.

Бугунги кунга қадар Ўзбекистон-Германия ўртасида 112 та ўзаро тенг манфаатларга йўл очувчи ҳукуматлараро ва идоралараро битимлар имзоланган. Кейинги йилларда икки мамлакат ўртасидаги ташқи савдо айланмаси ҳажми 470 млн. АҚШ долларидан ортди. Германиянинг бир қатор банклари ва компаниялари Ўзбекистонда умумий қиймати 1,0 млрд. евродан ошиқ бўлган

инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришда иштирок этмоқда. Ўзбекистонда 130 дан ортиқ немис инвесторлари иштирокидаги, шунингдек, 20 дан ортиқ юз фоиз немис капитали ҳисобига ташкил этилган корхоналар фаолият кўрсатмоқда. Ўзбекистон Ташқи иқтисодий алоқалар, савдо ва инвестициялар вазирлигида 60 га яқин Германия компанияларининг ваколатхоналари аккредитациядан ўтган. Ўзбекистонда фаолият кўрсатувчи корхоналар сони жихатидан Германия Россия, Туркия, АҚШ, Буюк Британия ва Кореядан кейинги олтинчи ўринни эгаллайди. Биргина 2008 йилнинг ўзида мамлакатлар ишбилармон доираларининг Тошкент халқаро бизнес марказида 2 марта бизнес-форумининг ўтказилиши (февраль-октябрь ойларида) томонларнинг ўзаро ҳамкорликдан қай даражада манфаатдор эканликларини яққол кўрсатиб беради.

Жорий йилнинг август ойида "Ўзавтосаноат" АК ва Германиянинг "Ман Нутцфарцойге АГ" компаниялари таъсисчилигида иш бошлаган йилига 2 мингдан зиёд автотранспорт воситалари ишлаб чиқариш қувватига эга "JV-MAN Auto-Uzbekistan" қўшма корхонаси "МАН СЕ" компаниялари гуруҳининг МДХ давлатларида ташкил этилган ва "МАН" юк машиналарини саноат миқёсида йиғишни амалга оширувчи биринчи ҳамда ҳозирча ягона ишлаб чиқариш корхонаси ҳисобланади.

Ўзбекистон ва Германия нафақат иқтисодий соҳада, балки, ижтимоий-маданий, илмий-техник жабҳаларда ҳам ўзаро ишончли шерикдир. Тошкент ва Берлиннинг ўзаро биродарлашган шаҳарлар, Бонн ва Бухоро, Бремен ва Самарқанднинг ўзаро ҳамкорликдаги шаҳарлар мақомидаги муносабатлари икки давлат ўртасидаги ижтимоий-маданий алоқаларда катта ўрин тутди.

Германиянинг Гёте номидаги институт, Германия академик алмашув хизмати (DAAD), К.Аденауэр, Ф.Эберт, А.Гумбольдт номидаги фондлар, "Инвент" жамияти, Герман-ўзбек илмий жамияти (2002 й.), Бонн, Бохум, Бамберг университетлари мамлакатлар ўртасида маданий, фан ва таълим, илмий-техник, инновацион ҳамда малакали кадрлар тайёрлаш соҳаларида фаол иштирок этиб келмоқда.

Ўзбекистонда фаолият кўрсатувчи Ўзбекистон-Германия дўстлик жамияти (1998 й.), “Wiedergeburt” немис маданий маркази (1990 й.), ушбу марказ қошидаги “Jugendstern” театр-студияси (2000 й.) ҳар икки мамлакат халқи маданий меросини ўрганиш, аҳоли орасида кенг тарғиб қилишда катта ҳисса қўшиб келмоқда.

Немис тили Ўзбекистонда кенг миқёсда ўрганиладиган хорижий тиллар ўртасида иккинчи ўринни эгаллайди. Кейинги йилларда мамлакатимизда немис тилини ўрганишга янада катта эътибор қаратилмоқдаки, бу борада айниқса, Германиянинг Ўзбекистондаги элчихонаси, Германия академик алмашув хизматининг ўрни катта.

Айни пайтда Германияда ҳам Ўзбекистон тарихи ва маданиятини ўрганишга катта қизиқиш билан қараб келинмоқда. 1997 йилнинг апрель-ноябрь ойларида, яъни, 8 ой давомида “Германияда ўзбек маданияти кунлари”, 2000 йилнинг сентябрида Бонн шаҳрида “Бухоро маданияти кунлари”, К.Аденауэр фонди кўмагида Сант-Аугустин шаҳрида “Амир Темур ва унинг жаҳон тарихида тутган ўрни” мавзусида илмий конференцияси, “Орол экологик фожиасининг миллий ва халқаро аспектлари” симпозиуми каби маданий ҳамда илмий тадбирлар ўтказилиб келинмоқда. 2009 йил декабрь ойида эса Шимолий Рейн-Вестфалия федерал ери Мюнстер шаҳри университетида Ўзбекистоннинг Германиядаги элчихонаси ва Мюнстер университети маъмурияти ташаббуси билан “Ўзбекистон оқшоми” тадбири ташкил этилди. Таъкидлаш жоизки, мамлакатлар ўртасидаги ижтимоий-маданий, техник-иқтисодий ҳамкорликнинг мамлакатлар минтақалари даражасида чуқурлашувида Вена конвенциясининг 26-моддаси юзасидан 1995 йилнинг 11 апрелида имзоланган ҳукуматлараро келишувнинг аҳамияти катта. Ушбу келишувга кўра, дипломатик ходимлар, шунингдек, Ўзбекистон ва Германиянинг аккредитациядан ўтган компаниялари ва турли хил ташкилотлари ходимлари, журналистлар, сайёҳлар мамлакат ҳудудида эркин, ҳеч қандай чекловларсиз юриш ҳуқуқига эга ҳисобланадилар.

Ўзбекистон-Германия ўртасидаги бу каби ижтимоий-иқтисодий, маданий-бадий, илмий-техник ҳамкорликнинг чуқурлашуви шубҳасиз,

мамлакатларимизнинг янги аср дастлабки ўн йиллигида кузатилаётган дунё сиёсий кучлари ўртасида кечаётган ҳамкорлик ва зиддиятлар, халқаро ҳамжамиятнинг сиёсий жараёнларни барқарорлаштириш йўлидаги муносабатлари, қолаверса, халқаро терроризмга қарши кураш каби масалалардаги ўзаро ҳамфикрлиги, қарашлар ҳамоҳанглиги билан муштаракликка эга.

Маълумки, сиёсий ҳамкорлик ҳар икки томон миллий манфаатларининг уйғунлиги шароитида юзага келади. Бу жиҳатдан Ўзбекистон ва Германия ўртасидаги сиёсий муносабатлар томонларнинг жаҳон ва минтақавий ҳамда ички сиёсий жараёнлар тизимидаги ўзаро манфаатларга асосланган, деб ҳисоблаш мумкин.

Ўзбекистон ва Германиянинг халқаро ҳамда минтақавий кўламдаги ўзаро манфаатлари Ўзбекистон нуқтаи назаридан қуйидагиларда намоён бўлади. Жумладан, **биринчидан**, иқтисодиёти юқори даражада ривожланган Германия улкан инвестицион, илмий-техник, инновацион ресурс салоҳиятига эга ҳамда озиқ-овқат ва енгил саноат маҳсулотлари, шунингдек, юқори сифатли хом ашё товарлари учун ўзига хос истиқболли бозор вазифасини ўтовчи Ғарбий Европа минтақасида ишончли бизнес-шерикчилик алоқалари учун энг муносиб ҳамкордир. Иқтисодиётининг кенг тармоқлиги, юқори технологияли ишлаб чиқаришга асосланганлиги, жаҳон бозорининг нафақат экспортда, балки, импортда ҳам ўзига хос “ўчоқ”ларидан бири сифатида ўрин эгаллаши Германияни ана шундай ишончли бизнес-шериклар қаторига киритиш имконини беради.

Иккинчидан, Германиянинг худди Ўзбекистон сингари, геосиёсий жиҳатдан евраминтақада марказий ўринни эгаллаши, ўзига хос сиёсий, ижтимоий-иқтисодий зиддиятлар босими ҳанузгача барҳам топмаган шарқий ва ғарбий Европа мамлакатлари ўртасида, шу жумладан, ЕИ-Россия муносабатларида ўзига хос воситачилик вазифасини бажариши Ўзбекистоннинг мазкур минтақада ҳамда Россия билан бўладиган муносабатларида мустақил ва қатъий позициясини илгари суриш имконини беради.

Учинчидан, маълумки дунё ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий-ҳарбий муносабатларини тартибга солувчи кўплаб халқаро ташкилотлар Европада мамлакатларида жойлашган. Қизил Хоч, ЮНЕСКО, Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, НАТО, МАГАТЕ, Европа тараққиёт ва тикланиш банки, Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти ва бошқалар шулар жумласидан. Албатта, “G-8” аъзоси сифатида Германиянинг мазкур ташкилотлардаги таъсири кучи сезиларли даражада юқори бўлиб, халқаро муносабатларнинг мустақил субъекти ва ундаги жараёнларда ўз миллий манфаатларини ҳимоя қилувчи Ўзбекистон учун бу ижобий аҳамиятга моликдир.

Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов 1997 йилдаёқ, ўзининг “Ўзбекистон XXI бўсағасида, хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” номли тарихий китоби муқаддимасида шундай ёзади: “Ўзбекистон амалда Форс кўрфази, Каспий денгизи ҳавзаси ва Тарим ҳавзасининг нефть ва табиий газга жуда бой конлари жойлашган ярим ҳалқанинг стратегик марказидир. Яъни, бу ярим ҳалқа атрофида бутун дунёда энергия тақчиллиги шароитида яқин йилларда Евроосиё ва жаҳон келажаги учун ҳал қилувчи роль ўйнайдиган энергия захиралари мавжуд. Бунинг устига, биз Россия, Хитой ва Ҳиндистоннинг, Шарқ ва Ғарб мамлакатларининг бир-бирига мос келмайдиган манфаатлари юзага чиқадиган минтақанинг бир қисмимиз”. Бу тарихий башорат ўз исботини узоқ куттирмади. Ўтган аср 90-йиллар сўнггида ниҳоясига етган Болқон урушидан кейин кўп ўтмай, янги асрнинг дастлабки йиллариданоқ, дунё сиёсий кучлари ўртасидаги манфаатлар тўқнашуви янада зиддиятлироқ ва очиқчасига кузатила бошланди. Кейинги ўн йил ичида дунё иқтисодиётида кузатилган юқори иқтисодий ўсиш энг аввало энергия ресурсларига бўлган талабни кескин оширди ва пировардда улар нархи кескин кўтарилди. Биргина нефть нархи 1999 йил июлида ҳар баррели 17-18 АҚШ долларидан 2008 йил июлида 147 АҚШ долларига қадар ортди. Бу шубҳасиз жаҳоннинг етакчи сиёсий кучларининг энергия захиралари тўпланган минтақалардаги геосиёсий фаоллигининг ошишига олиб келди. Бундай вазиятда ана шундай минтақаларнинг бирида жойлашган Ўзбекистон учун ўз

миллий хавфсизлигини таъминлаш мақсадида дунё сиёсий жараёнларида стратегик ҳамкорлик йўлини танлаши жуда ўринли позициядир.

Ўз навбатида ўзаро стратегик ҳамкорликдан Германия ҳам ўзининг бир қатор устивор манфаатларини илгари суради. Чунончи, энг аввало дунё етакчи сиёсий кучларининг Марказий Осиё минтақасига қизиқишининг тобора ортиб бориши шароитида Ўзбекистон каби ишончли ҳамкорга эга бўлиш Германиянинг Марказий Осиё ва унга туташ минтақалардаги фаоллиги учун катта имконият туғдиради. Бу борада айнан Ўзбекистон билан стратегик ҳамкорликнинг йўлга қўйилиши қуйидаги омиллар билан изоҳланади:

- Ўзбекистон Марказий Осиё минтақасида улкан табиий, ижтимоий-иқтисодий ресурс имкониятига эга бўлиш билан бирга, ўтган йиллар давомида изчил амалга оширилиб келин ислохотлар, кўплаб ижтимоий ва иқтисодий дастурлар ижроси пировардида, юқори даражадаги инсоний ресурслар салоҳиятига эга мамлакатга айланди;
- Ўзбекистон минтақада ижтимоий-иқтисодий ривожланиш суръатларини барқарор сақлаб келаётган ҳамда ички сиёсий жараёнларда жамият барча қатламлари консенсусига эришган мамлакат сифатида ташқи инвестициялар оқимини жалб қилувчи ўзига хос марказлардан бирига айланиб бормоқда. Бу яқин истиқболда Ўзбекистоннинг ҳам четга капитал экспорт қилувчи мамлакатлар қаторига қўшилиш имконини беради;
- маълумки, глобаллашувнинг чуқурлашуви, шунингдек, кейинги йилларда дунёда рўй бераётган улкан сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар шароитида кўплаб мамлакатларнинг ташқи ва ички сиёсатида туб ўзгариш ва бурилишлар кузатилмоқда. Албатта бу бир томондан қаралганда табиий ҳол. Лекин, ички ва ташқи сиёсатдаги асосий тамойиллар ҳамда устивор йўналишларни сақлаб қолиш ҳам ўзаро муносабатларда муҳим устунликни таъминлайди. Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон мустақиллик йилларида қандай қийинчилик ва ислохотлар

бошдан кечирмасин, ўз ташқи ва ички сиёсатида аввалбошданок белгиланган позицияни қатъиятлик билан сақлаб келмоқда;

- юқорида таъкидланганидек, Ўзбекистон ва Германиянинг ўз минтақаларидаги геосиёсий ҳолати ҳамда минтақалар ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ҳаётида тутган ўрни ўзаро яқин, ўхшашликка эга. Худдий Германия сингари Ўзбекистон ҳам Марказий Осиё минтақасида марказий ўринни эгаллаб, минтақа мамлакатларининг ўзаро ҳамкорлигида муҳим транспорт йўлагига, улкан истеъмол бозорига (Ўзбекистонда минтақа аҳолисининг қарийб ярими истиқомат қилади), мукамал ва мураккаб ҳўжалик таркибига эгалиги билан ажралиб туради. Қолаверса, минтақа мамлакатлари ҳамкорлигида, шунингдек, уларнинг иштирокида ташкил этилган турли халқаро ва минтақавий ташкилотлар (МДХ, ШХТ, КХШТ) фаолиятида Ўзбекистон ўзига хос таъсир кучига эга ҳисобланади. 2010 йилда Ўзбекистоннинг Шанхай ҳамкорлик ташкилотига раислик қилишини эътиборга оладиган бўлсак, бу таъсир доираси янада кенгайишига шубҳа йўқ;
- Ўзбекистон нафақат минтақа мамлакатлари орасида, балки, дунё ҳамжамиятида доирасида ҳам биринчилардан бўлиб, халқаро терроризм хавфи муаммосини илгари суриб чиққан мамлакат сифатида, халқаро терроризмга қарши курашнинг фаол иштирокчиси ҳамдир. Аини пайтда Ўзбекистон халқаро терроризмга қарши кураш бир мамлакатнинг бошқа мамлакатларга босим ўтказиши, ўз манфаатларини сунъий равишда тикиштириши, кейинги йилларда шаклланган кўп қутбли жаҳон сиёсий тизимига путур етказиш каби ҳолатлар учун восита, баҳона бўлиб қолишини қоралайди.

Ўзаро стратегик шерикликдан Германиянинг кўзлаган манфаатларидан яна бири мазкур мамлакатнинг дунё сиёсий жараёнларидаги иштирокини, таъсир доирасини мунтазам кенгайтириб боришда кузатилади. Жумладан, 2003-2004 йилларда Германиянинг БМТ Хавфсизлик кенгашига муваққат аъзолигига сайланишида Ўзбекистоннинг қўллаб-қувватлашига эришган эди. Германия

эндиликда 2011-2012 йиллар учун ўтказиладиган сайловда ҳам мазкур кенгаш аъзолигига ўз номзодини илгари суришда ўзининг кўпчилик сиёсий ҳамкорлари сингари Ўзбекистоннинг қўллаб-қувватлашига умид билдириши шубҳасиз. Бу борада айниқса, Ўзбекистоннинг дунёда кўп қутбли сиёсий тизимни шакллантиришда БМТни ислоҳ қилиш ҳамда Хавфсизлик кенгаши доимий аъзолари сонини кўпайтириш бўйича илгари сурилган таклиф тарафдори эканлиги Германия учун айниқса манфаатлидир.

Ўзбекистон ва Германия ўртасидаги ҳамкорликдан кутиладиган томонларнинг бу каби миллий манфаатлари ўзаро муносабатларнинг деярли барча жабҳаларига тааллуқли бўлиб, бу борада энг муҳими уларни акс эттиришда ҳамкор томон манфаатларини ҳам унутмаслик, унга путур етказмасликдан иборат.

